-68

CUNOȘTINȚE FOLOSITOARE

Seria C.

DIN LUMEA LARGĂ

SUB DIRECȚIVA REDACȚIONALĂ A D-LUI PROF. UNIVERSITAR
I. SIMIONESCU

DĂNILĂ APOSTOL

HATMANUL UCRAINEI

DE

N. P. SMOCHINĂ

C. CARTEA ROMÂNEASCĂ No. 47

Prețul Lei 3.

SERIA C. No. 47

CUNOȘTINȚE FOLOSITOARE

DIN LUMEA LARGĂ

VIAȚA LUI DĂNILĂ APOSTOL

HATMANUL CĂZĂCIMII

1658 — 1734

de

N. P. SMOCHINA

Moldova în trecutul ei este strâns legată de Polonia și de Rusia. Situată între lumea creștină și cea păgână, aproape mereu a fost câmpul de luptă dintre popoarele acestor două credințe.

Din pricina împrejurărilor, mulți moldoveni iau drumul pribegiei: unii se oploșesc în Polonia catolică; devin cei mai aprigi apărători ai ortodoxismului și lesne trec de partea Rusiei.

Alți se așează în „*Zaborojie*", la pragurile Niprului. Viteji de frunte, ei intră în căzăcime. Numărul lor crește; cu timpul, Moldovenii joacă rol determinant. Ion Potcoavă, cel întâi, ajunge să fie ales Hatman Căzăcesc.

Origina lui D. Apostol. Unul din acești moldoveni, *Dănilă Apostol*, duce faima până la cele mai înalte culmi ale vremei sale atât de tulburi [1].

1) *Materialul bibliografic* detailat se poate vedea în: Din trecutul Românesc al transnistrianei. I. Dănilă Apostol, Hatmanul Ucrainei libere etc. de N. P. Smochină. Extras din „Cercetări Istorice", V, 1, 1929. Iași, 1930.

Este basarabean, originar din Varniţa, de lîngă Tighina. S'a născut la 4 Decembrie 1658. După mamă, se trage din familia Catargiu.

Tatăl său, Pavel Apostol nemulţumit de viaţa, la care era redusă Moldova de către Inalta Poartă, pleacă în Ucraina, împreună cu alţi moldoveni. La 1658, ajunge căpitan al companiei de Homutetk. La 1659 căzăcimea îl alege Comandant al regimentului de Gadeaţk şi Iocţiitor de Hatman totodată.

La anii 1659, 1671, 1673, 1676-1678 il întâlnim ca polcovnic, colonel, de Mirgorod, iar la 1660 îndeplineşte deodată două funcţiuni: aceea de polcovnic de Mirgorod şi de Gadeaţk.

Militar iscusit, nici odată nu dă greş. Pentru serviciile sale însemnate, Regele polon în folosul căruia luptă, il dăruieşte cu însemnate întinderi de pământ.

Printre căzăcime joacă un rol de frunte. Părerile sale totdeauna sunt preţuite; de ele căzăcimea ţine socoteală, la alegerea de Hatman a lui Iurie Khmelniţki, din 17 octombre 1660.

Moldovenii din Ucraina erau atât de numeroşi în acea vreme, încât în armata lui Bogdan Hmelniţki, bunăoară, din cele 15 polcuri-regimente, găsim patru căpetenii de Moldoveni: Toader Lobodă, polcovnic de Pereiaslav, care mai păstra încă moşiile sale din Moldova; Martin Puşcariu, polcovnic de Pultava; Burlă, sau Burlai, polcovnic de Gdeansc şi în fine Pavel Apostol.

Bilanţul vieţii sale şi-l încheie în calitate de polcovnic de Mirgorod, cel mai însemnat din întreaga Ucrainâ, polc, care va fi stăpânit de trei

generații de Moldoveni: dânsul, fiul său Dănilă, Hatmanul de mai târziu, și nepotul său Pavel.

Moartea lui Pavel Apostol (după anul 1672), lasă regrete adânci între cazaci.

Dănilă Apostol polcovnic. După vechiul obicei, drept recunoștință, cazacii aleg în unanimitate ca polcovnic pe fiul său, **Dănilă**, la o vârstă destul de fragedă.

In această calitate, conduse regimentul său ca un bun părinte și cu cea mai nobilă mândrie, mai bine de-o jumătate de veac. El a ridicat prestigiul neamului moldovenesc, fiind ajutat în număr însemnat de conaționali. Pe lângă activitatea sa militară, urmează școala lui Petru Movilă, iar în timpul liber se ocupă cu grădinăritul; avea cea mai frumoasă grădină din întreaga Ucraină. Face cunoștință și întemeează legături cu Trofim Voloșaninul, adică Românul, hatmanul Coșevoi al Secе Zaborojene, Ordinul militar ortodox Căzăcesc.

Lupta ca Tătarii. Rusia în expansiunea ei spre Crimeea, ducea lupte împotriva Tătarilor. In aceste războaie a fost foarte mult folosită armata ucraineană. Turcii, aliați ai Tătarilor, trimit pe Moldoveni în ajutor. In Februarie 1688, Dănilă Apostol, zdrobește pe Tătari la gurile râului Teasmin. *Succesele sale împotriva Tătarilor uimesc întreaga căzăcime.*

Ca răsplată, toată oștirea îl proclamă hatman al întregei Ucraine, în locul lui Mazepa. Dar această înaltă demnitate, măgulitoare, de mulți invidiată, o refuză cu mândrie. Preferă să aibă una mai mică, și să culeagă roade mari, decât să

ocupe un loc însemnat şi să nu fie în stare a-şi manifesta voinţa. Mazepa îi rămâne recunoscător poate mai mult din frică.

Această întâmplare îl ridică pe Dănilă Apostol în faţa mulţimei; el se impune tuturora. Activitatea sa depăşeşte cu mult pe aceea a unui polcovnic de rând; după cum hatmanul era capul Ucrainei, tot aşa dânsul era capul oştirei căzăceşti, de hotărârile căreia depindea mersul treburilor nu numai militare, ci şi obşteşti.

La 1693, lângă râul Ingul, din nou se năpusteşte asupra Tătarilor; îi bate şi-i alungă departe peste hotare. Iar peste doi ani, ducând lupta mai departe, se uneşte cu armata prinţului Dolgorukii, care nu putea rezista puterei tătăreşti.

Aici înconjoară Kizikirmenul, şi bate din nou pe necredincioşi. Printre primii prizonieri făcuţi în acea luptă, noaptea la 24 Iulie 1696, fu un român, locţiitor al Kizikirmenului; iar la ocuparea cetăţii, printre ceilalţi necredincioşi, s'au pierdut şi mulţi români.

Luptele sale cu Tătarii fură atât de numeroase, încât ele se repetau de mai multe ori pe an.

Lupta cu Suedezii; deziluziile faţă de Moscova. La anul 1700, la stăruinţa lui Petru cel Mare, el pleacă cu o mie de soldaţi din regimentul său în ajutorul Moscovei, veşnic înfrântă de Suedezii. La fel se poartă şi aice. Este primul, care-l face pe ţar să exclame: „Slavă Domnului, am ajuns la începutul biruinţelor noastre".

In nordul îndepărtat, unde-l duce urmărirea Suedezilor firea-i de militar desăvârşit, îl face să-şi

încoroneze viaţa-i cu noi izbânde. In ziua de Anul nou, 1702, împreună cu generalul Şeremetiev, sdrobeşte, la satul Erestfer din Livonia, armata lui Schlippenbach; face prizonieri peste 2000 de Suedezi şi ia multă pradă de război.

Insă lupta câştigată de dânsul, ridică pe alţii în faţa ţarului.

Cu mari greutăţi, cu mari piedici din partea Moscovei, el totuşi reuşeşte, peste cinci zile după invingere, să transporte în Ucraina, ca trofee de război, 4 drapele, 5 tunuri, 20 de ofiţeri-prizonieri, trofee ce i-au fost luate în urmă; caii, bucătăriile şi alte lucruri mai puţin însemnate, au fost lăsate cazacilor.

Firea sa de psiholog, bun cunoscător al realităţii şi prevăzător al viitorului, îl face să privească cu neîncredere în puterea rusească. Neînţelegând să i se încalce drepturile sale, el se jălue lui Mazepa, hatmanului său zicând: „Generalul (Şeremetiev) s'a oprit în satul Erestfer şi a încartiruit oştirile moscovite în apropierea lui. Pe la toate drumurile şi potecile, a dat voie întregei armate să meargă, cine doreşte, după pradă şi să dea foc caselor. Ucrainienii noştri, fiind mari iubitori de pradă, au ajuns aproape de Iuriev şi au adus multă pradă în taberile lor. Dar armata moscovită, probabil inadins învăţată, pe toate căile unde întâlnea pe Căzaci, le lua prada cu forţa, iar pe dânşii îi bătea fără milă, din care cauză biata noastră armată (ucrainiană) îndură ocară şi batjocură. Iar acum, după cum aflăm, cu isprăvile noastre şi cu prada noastră se mândreşte şi se

laudă însuşi conducătorul (Şeremetiev) în faţa suveranului".

Alianţa Ruso-Polonă. La 19 August 1704 Rusia închee alianţă cu regele polon August al II-lea. Ca consecinţă, pentru a împiedica înaintarea Suedezilor în Polonia în scopul de-a se uni cu partidul advers polon reprezentat prin Stanislau Leszczynski, Dănilă Apostol, în vara anului 1704, apare în Polonia. In faţa Varşoviei el nimiceşte unitatea suedeză, şi face 300 de prizonieri. Apoi contribue la alungarea generalului Horn din capitala polonă.

Tot timpul acesta, din nenorocire, el nu luptă indepedent; la început se găseşte sub comanda generalului Brandt, iar spre sfârşit, sub aceea a generalului Patcule.

Acesta din urmă, lituanian de origină, de la început se manifestă ostil faţă de căzaci; necunoscător al obiceiurilor şi moravurilor căzăceşti, el intră cu ei în conflict. Raportează cancelarului Golovkin, că sunt lipsiţi de disciplină şi bărbăţie, nu-s buni de nimica, afară de jaf; că mulţi din ei, afară de ciomege n'au nimic.

Această purtare înteţeşte şi mai mult nemulţumirile ucrainienilor. Dănilă Apostol din nou scrie lui Mazepa: „Dela începutul slujbei noastre credincioase faţă de tronul prea luminaţilor suverani, nici odată n'am fost în aşa ocară şi batjocură ca aici, îndurată dela domnul Patcule, care samovolnic ne impune să fim sub comanda lui şi care este de-o severitate neomenească. Ne sperie cu spânzurătoarea şi zice că ţarul ne-a trimes aici ca şi numele nostru să ni se piardă.

Cu lacrimi în ochi, în numele întregei armate, te rog să ne scapi de sub comanda acestui om răutăcios. Orice am cere, nu vrea să ne asculte. Armata-i goală, desculţă, flămândă. Mângâere de cuvinte avem numai dela cneazul Dolgorukii, cu care putem vorbi fără tălmaci. Nu mai puţin şi generalul Brandt îmi este bun prieten. Numai dânsul îmi aduce bucurii şi linişte, ca un om cu dreaptă judecată şi care cunoaşte bine obiceiurile noastre. *Dacă nu ar fi el, Dumnezeu ştie, cum m'aş purta cu aceşti Nemţi, neştiind a vorbi cu dânşii.* Dacă va trebui să mergem mai departe, armata nu va asculta nici sub pedeapsă de moarte, din pricină că nu are cu ce trăi. Cu toate că slujim, scăldându-ne în sânge şi pierzând viaţa pentru Majestatea de aici, *recunoştinţă nu avem de la nimeni.* Numai puţin, şi Cazacii s'au făcut atât derăi, încât nici decum nu-i poţi linişti, deşi mereu sunt pedepsiţi".

Neînţelegerea se încordează până într'atâta încât Dănilă Apostol, Comandantul Căzăcimei, dă drumul oştirei; singur, fără voia ţarului, părăseşte frontul şi pleacă acasă, la Sorocinţa. Şi avea dreptate să procedeze astfel, întrucât Patcule, fugind din Poznania, nu numai că i-a lăsat pe Căzaci la voia întâmplărei. dar le-a luat şi caii.

Complotul. Intre timp în Ucraina se urzesc mari evenimente; purtarea Rusiei faţă de Căzăcime, pune pe gânduri capii provinciei. Rolul lui Dănilă Apostol în această mişcare fu unul din cele mai însemnate, căci dânsul încercase de mai multe ori pe Ruşi. Era singurul, care a cutreerat ţara în lung şi'n lat şi care a avut contact îndeaproape cu Moscova.

Mazepa, în taină și în unire cu capii de seama, pune la cale trădarea față de Moscova pentru a redeveni din nou liberi. Prin principesa Dolski, o rudă a lui Stanislau Leszczynski, intră în legături cu Carol XII. Vasile Cociubei, a cărui fiică ușuratecă și dornică de hătmănie, fu sedusă de bătrânul hatman, pune la cale descoperirea complotului, în patima-i de a se răzbuna pe acela care i-a necinstit copila. Denunțul însă nu are nici un efect; ba din potrivă, datorită credinței oarbe a țarului în Mazepa, Cociubei cu Iscra, fură dați pe mâna hatmanului; urmarea este moartea acestora.

Intre timp Mazepa este prevenit de pâra făcută Țarului. El trimite 500 de Căzaci și o companie de Români să aresteze pe denunțători. Dănilă Apostol însă îi pune în curent de furia hatmanului și-i sfătuește să se ascundă; dar aceștia, pleacă mai departe, la țar.

Din cercetările celor două victime, care atât de puternic l'au inspirat pe Pușkin, reesă și vina lui Apostol. Inchiziția atât de crudă și gândul de-a scăpa mai iute de tortură, îi fac să șovăe în declarațiile lor. La un moment dat, cele două victime afirmă că în acest complot, împotriva lui Mazepa, s'au consfătuit cu Dănilă Apostol, polcovnicul de Mirgorod, că după înlăturarea lui Mazepa, în locul său, urma să fie ales Dănilă Apostol. Contrazicerea lor însă îi pune la bănuială și mai tare, ducând la verdictul fatal.

Țarul urmărește personal îndeaproape desfășurarea acestui eveniment. Cancelarul Golvokin, din ordin imperial, cere ca Dănilă Apostol, să fie

trimis în faţa ţarului în „interesul instrucţiei". Dar Mazepa îl cruţă, pentru a nu se răscula Căzăcimea. El răspnnde :„... *pe polcovnicul de Mirgorod, a-l ridica de aice,* din oştire, *fără vină evidentă,* a-l fereca şi a-l trimete sub excortă la Chiev, *nu se poate cu nici un chip* până ce prin confruntare el-polcovnicul de Mirgorod—nu se va desvălui şi descoperi, dacă dânsul a avut contact şi a fost în unire cu Cociubei, cu atât mai mult acum, când singur Cociubei a mărturisit şi l-a desvinovăţit de acea complicitate pe dânsul, polcovnicul de Mirgorod; *şi, dacă în timpul de faţă, şi încă din rândurile armatei, va fi ridicat acel polcovnic, se poate întâmpla o răscoală şt rebeliune,* ceeace să ferească Dumnezeu, *căci toată oştirea îl stimează şi-l iubeşte....* ; căpitanilor şi polcovnicilor, să-l supravegheze politicos pe polcovnicul de Mirgorod, deoarece şi eu însumi îl supraveghez îndeaproape, cu toate că el încă nu ştie nimic.

Cancelarul Golovkin însă insistă din nou, în dorinţa ţarului de a-l avea cu orice preţ pe Apostol alături de cele două victime. Mazepa din nou refuză raportându-i cu insistenţă : *„până la confruntarea polcovnicului de Mirgorod,* aici în oştire, fără dovezi sdrobitoare, să mă apuc de capul lui, cu sinceritate şi osârdie, *şi să-l desonorez, este periculos,* căci dânsul este bărbat de mare valoare şi cel mai bătrân dintre toţi polcovnicii ; în întreaga oştire el este cu greutate şi stimat până într'atâta, încât s'a împrietenit cu aristocraţia cea mai înaltă ca şi cu polcovnicii.

La 20 Aprilie a aceluiaş an ţarul porunceşte din

nou lui Mazepa să-l prindă numai decât pe Apostolenco, să-l expedieze la Chiev, sub pază puternică, unde s'au dat ordine în consecinţa; înfuriat la 23 August, ţarul insistă încă odată poruncindu-i lui Mazepa ca *„polcovnicul de Mirgorod Apostolenco să fie înţerecat şi trimes sub puternică excortă la Chiev, la dispoziţia prinţului Galiţin,* unde îi era pregătită pedeapsa la fel cu cele două victime.

In cele din urmă, după atâta insistenţă, ţarul renunţă la ideea de a-l pedepsi personal pe Dănilă Apostol şi-l dă pe seama lui Mazepa; Hatmanul îl iartă şi-l ridică în faţa ţarului ca pe un adevărat erou. El scrie prinţului Golovkin: *„Numitul polcovnic Dănilă Apostol este* de *viţă română* în armata zaporojana, al cărui părinte a avut mari merite, este un viteaz vestit şi din toţi polcovnicii cel mai vechi, şi mai bătrân (în oştire); este unul din aceia, care a bine meritat onoarea şi iubirea întregei armate, cu deosebire a polcurilor (regimentelor) combatante; opoznâiul general (ministru de finanţe) Lomicovskii şi heneralnyi Sudia (ministru de justiţie) Ciuikevici, îi sânt cuscri; polcovnicul de Lubensc îi este moş; polcovnicul de Nejin îi este cumnat, iar ceilalţi polcovnici şi persoanele cele mai de seamă, sânt înrudite cu dânsul îndeaproape, sau se află cu el în prietenie intimă").

In adevăr, prin numeroasa-i familie, Dănilă Apostol, îşi înjgheabă legături nu numai cu întreaga armată ucraineană, dar şi cu Moldova şi Muntenia. Aşa, unul din fiii săi fu căsătorit cu Ana Herascova, fiica lui Andrei sau Udrii Herescul, care în anii 1665 şi 1668 a fost postelnic, iar în 1671—1672,

marele cămăraș. Pavel Apostol, un alt fiu, se căsătorește la 1717 cu cumnata lui Cantacuzino, principele Munteniei.

Alianța Ucraino-Suedeză. Intrarea armatei Moscovei în Ucraina ca deplin stăpână, supăra și mai mult pe conducătorii Ucrainii. Vorbele lui Șeremetiev din 1706, prin care Mazepa era sfătuit să desființeze pe propriii săi polcovnici, să aboleasscă drepturile și privilegiile căzăcești în schimbul ridicărei sale, în loc de măgulire, grăbește la acțiunea lumei nemulțumite. Dintre aceștia, Dănilă Apostol, om cu prevedere și simț practic desvoltat, se arată desolat, căci vede stingerea tuturor drepturilor. El scrie lui Mazepa: „ochii tuturor se îndreaptă către tine ; nu dea Dumnezeu să mori, căci atunci și găinile ne vor învinge".

Moscova, în schimb nu prevedea eventualitatea unor astfel de nemulțumiri; deaceea ea procedează chiar la realizarea planurilor de organizare militară, după modelul regimentelor slobodene.

Nobilimea căzăcească îngrijorată, ține ședințe secrete, cele mai multe la Dănilă Apostol. El invoacă adunărei tratatul dela Gadiaci, încheiat altă dată între Ucraina și Polonia, și unde Ucraina era tratată pe punctul de egalitate. Mazepa lipsește dela aceste ședințe, pentru a nu atrage ochii lumei.

Dănilă Apostol, cu alți trei polcovnici, jură lui Mazepa, că până la moarte vor apăra drepturile și libertățile poporului ucrainian. Dintre ei însă, cu drept cuvânt se poate spune: Apostol s'a ținut de cuvânt până la urmă.

Evenimentele războiului cu Carol XII precipitându-se, ţarul porunceşte în Octombrie 1708 lui Apostol să înainteze la Starodub împreună cu cei trei polcovnici; ori aceştia erau tocmai capii răscoalei. Drept răspuns de supunere, ei îl forţează pe Mazepa să pună în mişcare planurile de mult dorite; să ceară protecţia regelui suedez, şi să ridice astfel steagul împotriva Moscovei şi pentru independenţa Ucrainei.

Astfel Mazepa în toamna anului 1708, trece de partea regelui suedez, împreună cu o parte din armată şi notabilităţile cele mai de seamă.

Această trecere bruscă, şi chiar nepregătită el o explică poporului prin ploclamaţiile ce are grijă să le lanseze la plecare.

De fapt însă, nici în armata suedeză nu stăteau atât de potrivit. Dănilă Apostol ajunge la părerea că nici Vulturul Nordului, nu este omul care să le poată reda libertatea, la care a ţinut cu preţul vieţii sale.

Această bruscă şi neaşteptată purtare a capilor căzăcimii supără pe împărat; el condamnă la moarte pe toţi fugarii.

Astfel, pus între două dileme, Apostol preferă pe cea din urmă. De fapt şi aice acţiunile sale erau luate în de comun acord cu hatmanul Mazepa. La un moment dat părăseste tabăra suedeză şi, la 26 Noembrie 1708 se întoarce în mijlocul familiei la Sorocinţa.

Cu puţin în urmă, prin intervenţia lui Scoropadskii, el este chemat la reşedinţa Statului major. Ţarul îl primeşte prietenește, îl graţiază de pe-

deapsă şi de confiscarea averilor sale. Apostol, din parte-i destăinuieşte ţarului planurile şi gândurile cu care a venit. Incredinţează pe ţar, că Mazepa, în înţelegere cu care a părăsit pe suedezi, se arată dispus a-l preda Ruşilor pe Carol XII împreună cu generalii mai de seamă, dar cu condiţia principală, dacă ţarul îi va garanta hatmanului ucrainian, vechea-i stare, printr-o declaraţie solemnă, făcută în faţa reprezentanţilor puterilor europene.

Ţarul supărat nu vrea nici să audă de asemenea propuneri; dar, văzând că Apostol nu cedează din pretenţiile sale, cade de acord şi le admite în totul. Peste câteva zile de tratative, Apostol comunică hatmanului său: „Şi, deşi la toate condiţiile propuse în numele luminăţiei voastre, s'a dispozat de majestatea sa ţarul, cu toate acestea însă, în ceea ce priveşte garanţia, nu puţine greutăţi au fost întâmpinate. Dar, după cum s'a propus de mine, ca aceea nu poate avea loc fără o lacomă măsură, apoi s'a căzut de acord şi asupra ei, dar s'a cerut îndeplinirea din partea voastră".

Ţarul face să i se trimeată lui Mazepa şi o scrisoare de asigurare, condiţională, ceea ce până atunci fu interzis lui Apostol, care era suspectat, *ca unul din principalii răuvoitori.*

Mazepa însă din lagărul suedez nu pertracta numai cu Petru cel Mare. In disperarea sa, el se adresează totodată şi aliatului său polon; fatalitatea face ca una din asemenea scrisori, trimeasă lui Stanislau Leszczynski, să cadă în mâna Ruşilor. Astfel totul este perdut; ţarul se înfurie şi nu vrea să dea mai departe crezare nimănui.

In adevăr care să fie scopul unei asemenea purtări ciudate? Se pare că Mazepa, care ajunsese să aibă onorurile cele mai înalte şi să aibă o încredere oarbă în ţar, nu ar fi avut nici un interes să-şi pericliteze propria-i situaţie; ar fi socotiţi ca nişte aventurieri, ca nişte oameni, cari singuri nu ştiu ce vroesc, dacă nu s'ar cunoaşte dedesubtul intenţiilor acestei generaţii sacrificate de-a lupta pentru apararea interesului provinciei sale.

In adevăr capii acestei mişcări unindu-se cu Suedia şi aderenţii regelui polon, nu s'au oprit numai aice. Alianţa cu nordul, au căutat s-o întărească cu aceea a orientului. In acest scop oamenii lui Mazepa, moldoveni de mâna unuia ca Timotei Sgură, nu numai odată au cutreerat Moldova, în drum spre Ţarigrad; acolo, în loc să servească interesele ruseşti, după cum erau trimeşi în aparenţă, dânşii puneau în curent pe Sultan, arătând primejdia neînţelegerii comune împotriva Rusiei. Pe de altă parte, aceleaşi tratative sau mai bine zis încercări de tratative, nu numai odată au urmat între Ucraina şi Moldova deadreptul.

In toate aceastea însă era un punct de vedere fundamental deosebit; pe când ucrainenii vedeau salvarea printr-o unire împotriva Rusiei, Principatele Române, priveau salvarea ţării numai prin întermediul imperiului rusesc devenit atât de puternic. Chiar în timpul refugiului după lupta dela Pultava, emigraţia caută să influienţeze pe diriguitorii ţării. Dar fără succes. Astfel apropiindu-se dezastrul dela Stănileşti, „Boerii au fugit cu Dumitraşco Voevod în ţara moschicească, iar

ucrainenii pribegi-în tabăra Sultanului la păgâni, alături de care s'au luptat".

Şi, ca consecienţă, nici unii, nici alţii, nu şi-au văzut patria dorită.

Apostol la Pultava. Luptele dela Pultava apropiindu-se, ţarul îi redă lui Dănilă Apostol regimentul său de Mirgorod; iar la intrarea în război, i se încredinţează şi unităţile cazacilor ucraineni şi a celor de Don.

Eroismul său şi aice esă din cadrul obişnuit; oriunde, la orice colţ primejdios, dânsul stă în frunte. Face ravagii în rândurile duşmanului săcătuit.

Succesul Rusiei dela Pultava întăreşte supravegherea în Ucraina; noul hatman Scoropadskii, figurează mai mult ca nume, iar plenipotenţiarii Rusiei acreditaţi pe lîngă dânsul sunt mai mult pentru a-l supraveghea în acţiunile sale.

Armata rusească se aşează deabinelea; dar ea întâmpină dificultăţi din partea populaţiei locale. Unii din aceştia, organizaţi în cete, primejduesc chiar boerimea ucraineană şi armata rusească totdoată. Pentru înăbuşirea acestei răscoale, este însărcinat tot Dănilă Apostol; prin iscusinţa sa militară, prin trecutul său frumos, şi prin stima ce-o avea în toate straturile sociale, el ajunge să-o potolească, fără vărsări de sânge. Orice încercare de nesupunere era târzie.

Expediţia lui Petru cel Mare în Moldova, nu-i rămâne străină nici lui Apostol. Aice, în urma tragicului sfârşit dela Stănileşti, el se întâlneşte cu Dimitrie Cantemir, rudă prin alianţă. Această familie pribeagă, îl ajută mai apoi, pe lângă curtea puternicului împărat, în vremurile grele, când

meritele sale sunt răsplătite cu cea mai severă închisoare.

Incercările de tot felul ale Căzăcimei de a-şi păstra independenţa, ne dând rezultate folositoare, de astăzi înainte ea va fi pusă în interesul general rusesc, pentru prosperitatea marelui imperiu. Populaţia contribue la săparea canalului de Ladoga, unde multe suflete îşi găsesc sfârşitul vieţii, departe de cuibul familial. Dănilă Apostol, în calitate de comandant al corpului de Căzaci, ia parte la lupta dela Astrahan; după biruinţele aduse, ţarul îl dărueşte cu portretul său semnat personal.

Impreună cu Dimitrie Cantemir, ia parte la marşul împotriva Persiei având sub comanda-10.000 de Căzaci; la râul Sulac are întrevedere cu ţarul. Asistă la punerea pietrei fundamentale a cetăţii „Sfânta Cruce", care va fi ridicată tot prin munca celor 10.000 de Căzaci, buni şi de muncă şi de luptă.

După un an de sbucium în pohodul persan, el nu are nici măcar răgazul trebuincios pentru a se odihni.

La întoarcere, în toamna anului 1723, având unitatea de 12.000 de Căzaci, împreună cu prinţul Goliţin, este trimis împotriva Tătarilor din Crimeea.

Povara pentru interese ce păreau cu totul străine poporului ucrainean, devenise insuportabilă. Hatmanul Scoropadskii, care se înşelase în ceea ce i se promisese la alegere, văzând aceste greutăţi ce apasă asupra provinciei pe care nu-o putea ajuta cu nimic, se simţi sufleteşte atât de necăjit, încât „îi grăbiră moartea".

Față de asemenea împrejurări simțitoare, rămăsese singurele două personalități, în care mai licărea o nădejde de scăpare; Acestea erau Pavel Polubotoc, polcovnicul de Cernigov și locțiitor de hatman, susținut de aristocrație, și Dănilă Apostol, care, după trecutul său, nădăjduia, se zice, în sprijinul țarului. Fiecare în parte reprezenta o forță puternică, menită a îndrepta starea greu sdruncinată.

Imprejurările însă să schimbă; Ucraineni căutau să-și salveze îndependența înainte de toate. Acesta îl face pe valahul Dănilă Apostol să se pună în serviciul nouei sale patrii, străină după origină, dar unde influența moldovenismului era atât de însemnată.

Alta însă era concepția centrului; Ucazul împărătesc din 23 Iunie 1723 curma pentru totdeauna cu hătmănia, spunând că „toți hatmanii, dela Bogdan Khmelnitkii și până la Scoropadskii, s'au dovedit ca fiind trădători". Dar totuși, lasă să se înțeleagă că această hotărâre n'ar fi definitivă, căci „până la găsirea unui alt hatman, care să fie cu credință față de Rusia, Ucraina se va conduce de un guvern numit de Centru".

Fruntașii ucrainieni, disperați în această hotărâre, au făcut, în zadar, toate încercările posibile. Delegația trimisă la împărat, compuă din Polubotoc, Savici și Cernâș, destul de abilă în procedări, este închisă, iar Polubotoc torturat.

Vestea tristei întâmplări face pe Dănilă Apostol să grăbească sosirea în țară din războiul în care era trimis. Era singura nădejde de scăpare și singura

balanță de restabilire a trecutului. Armata era toată cu el. Dar înainte de-a se orienta asupra celor întâmplate, înainte de-a lua vre-un contact cu careva, pe neașteptate este arestat și el și trimis îndată la Petrograd.

Nu i se putea aduce nici o vină; totul se petrecuse în lipsa lui. I s'au adus simple insinuări.

Dar aceasta a fost deajuns ca să fie aruncat și dânsul în aceeași temniță, împreună cu ceilalți capi ai mișcărei.

Față de voința nestrămutată a puternicului monarh de-a termina odată cu răsvrătirea și nesupunerea, n'au ajutat la nimic nici stăruințele lui Menșicov, prietenul lui Apostol și nici acelea ale Cantemireștilor. I s'a lăsat doară, prin hotărârea Senatului din 1724, calitatea de polcovnic de Mirgorod.

Apostol ca hatman. Vremurile însă schimbă și soarta ucrainienilor. Temutul împărat de odineaoră, era pe patul morții, preoții își îndeplineau cea din urmă datorie creștinească.

Diriguitorii, sub același acoperemânt, unde drapelu negru era arborat, disputau între ei demnitățile. Situația țarinei Ecaterina, era una din cele mai precare; plângându-și soțul, ea era nevoită în aceeași vreme să întreprindă maximum de sforțări, pentru a-și aduna în jurul ei nouii favoriți. Calitatea ei de viitoare diriguitoare a destinelor imperiului, depindea de clipe.

Și una din aceste măsuri a fost îmblânzirea față de ucrainieni.

La 4 Februarie 1725 ea pune în libertate pe deţinuţii politici, cari au rămas în viaţă; le restitue şi averile.

In luna Mai a anului următor, Consiliul Suprem secret, ia în desbatere chestiunea lui Dănilă Apostol. Ii dă voie să se întoarcă în patrie, dar cu condiţia ca în locul său, să lase ca ostatic la Petrograd, pe fiul său mai mic, Petru; împărăteasa Ecaterina I, îi acordă această favoare numai în urma jurământului de credinţă.

Este adevărat că scopul acestei apropieri avea şi altă natură; Rusia vroind a întreprinde o nouă acţiune împotriva Turciei, avea nevoe de îmblânzirea Ucrainienilor, fără de care nu se putea dispensa în viitoarele întreprinderi.

Deabea sosit în Ucraina, Apostol, este luat de valul sbuciumărilor veşnice. El se pune din nou în fruntea mişcărei pentru reînvierea patriei, care i-a fost atât de recunoscătoare.

Centrul iarăşi începe să fie bombardat cu cereri pentru alegeri de hatman. In cele din urmă, la început insistent, Centrul cedează, Colegiul ucrainian, numit de Petrograd, este desfiinţat; se aprobă alegeri de hatman, la care nu în puţină măsură contribue Mensicov, pentru ridicarea prietenului său Moldovan.

La 1 Octombrie 1727, în capitala Ucrainei-Gluhov-are loc marea întrunire a Căzăcimei, unde urmează să se decidă soarta poporului. Aici, Moldoveanul Dănilă Apostol, înălbit în merite şi războaie, în unanimitate este ales hatman al Ucrainei:

„In zadar vrednicul Apostol refuză, din pricina bătrâneţei sale de 70 de ani".

Căzăcimea în suferinţă l'a convins să le fie părinte, cu adevărat, ca cel mai vrednic dintre toţi. Metropola este nevoită să-l recunoască.

De fapt şi curtea imperială, fiind silită de împrejurări a ceda, nu vedea alt candidat cu greutate.

Dar aceasta nu însemna încă încrederea deplină a Centrului. Fiul său, ales şi el odată cu noua ocârmuire, polcovnic de Liubna, rămâne mai departe ostatic la curtea imperială. Pavel, fiul cel mare, este ales polcovnie de Migorod, succesor al tatălui şi bunicului său, cel mai însemnat polc din întreaga Ucraină, condus de trei generaţii de Moldoveni.

Ginerele său, Vasilie Cociubei, este şi el ales polcovnic de Pultava.

De aice înainte, bătrânul Moldovean atât de experimentat în viaţa-i sbuciumată, va lucra pentru redobândirea drepturilor perdute de predecesorul său Scoropadskii. Noua-i cale va fi destul de spinoasă. S'a scurs destulă vreme; iar generaţia tânără, îmbrăţişată cu căldură în şcolile ruseşti, nu-i va da sprijinul egal cu acela al generaţiei trecute.

Odată cu urcarea la hătmănie, el urmează vechea tradiţie, fără a ţinea socoteală de Centru. Pe tema aceasta dânsul ajunge de grabă în conflict cu puterea de sus. Naumov, plenipotenţiarul Rusiei, se jălue suveranului, că hatmanul nu ţine seamă de instrucţia centrului în ceea ce priveşte procedura de judecată, sub pretext să obiceiul juridic în Ucraina este cu totul în contrazicere cu aceste dispoziţiuni.

In adevăr, pentru a judeca neînțelegerile în sânul Căzăcimei, Apostol nu încredința nimănui această calitate, care ar fi putut duce la știrbirea drepturilor strămoșești. Iar lipsind din Ucraina, suspendă orice judecată până la reintoarcere.

In Februarie la 1728, ia parte la Moscova, împreună cu suita Căzăceasca, la încoronarea țarului Petru al II-lea; la ceremonie, în semn de respect el stă de dreapta împăratului.

Nu scapă nici o ocazie potrivită pentru a cere revenirirea la privilegiile anterioare. Așa bunăoară, cu ocazia solemnității de mai sus, dânsul obține înlesniri aproape ca acelea ale lui Bogdan Khmelnițkii, cum de pildă: *a)* judecata rămâne cea veche complect ucraineană; fotoliul prezidențial în tribunalul suprem aparține hatmanului și nu reprezentantului Rusiei; *b)* hatmanul, polcovnicii și orice grade să se aleagă liber de Căzaci, fără nici o influiență din partea Rusiei; *c)* în satele ucrainiene Rușii să nu aibă dreptul a se așeza; deasemeni și ucrainienii în cele rusești, colonizate anterior. Este vrednic de remarcat că această măsură cuprinde și pe Moldovenii transnistrieni. Tradiție, formată de veacuri dearândul, aceștia din urmă, până la întronarea regimului actual, au căutat s-o păstreze; unui străin, chiar Moldovan, îi era interzis de a se așeza în orice sat moldovenesc. Numai hotărârea adunărei obștești era suverană a decide.

Apoi ca complectare a măsurilor de mai sus, urma ca Ucraina să aibă și o legislație propie. In acest scop, dreptul de Magdeburg și cel Saxon, legat prin trecutul său de viața ucraineană, urmau

să fie traduse, pentru a putea fi înțelese de judecători. Judecătorii, la rândul lor, erau datori să țină socoteală de obiceiul pământului, obicei care are multe trăsături comune cu cel moldovenesc. Era vorba chiar ca în viitoarea legislație, să se introducă ca bază aceste principii isvorâte din necesitățile vieții. Ca o repugnare față de trecut, i se aprobă deasemenea transferarea capitalei din Gluhov.

In Ianuarie 1730, ia parte la înmormântarea lui Petru II.

Odată cu aceasta, profită de ocazie, și obține dela noua împărătească Ana Ivanovna, noui înlesniri pentru poporul său. Astfel se desființează monopolul pe tutun, miere și alte sarcini, cari au mai rămas; acest nou demers aduce Ucrainei o economie de 26.624 de ruble pe an.

In fine, suverana se milostivește și asupra fiului său ostatic; el este eliberat; i se dă voie să ia în primire polcul său de Lubensc.

Petru Apostol și Cantemireștii.

Dacă Petru Apostol, fiul hatmanului, e nevoit să ispășască o pedeapsă de care cu totul era străin, șederea la Petrograd i-a fost de mare folos. Fiind sub directa supraveghere a prințului Menșicov, favoritul lui Petru cel Mare, el capătă o educație aleasă. „Deși n'a călătorit nici odată, scria și vorbea la perfecție limbile: latina, polona, franceza, italiana, germana; cunoștea foarte bine fortificația și alte științe folositoare". Nu mai puțin, la aceasta trebue adaosă și limba sa natală, scăpată din vedere de istoricul german.

Contimporan cu Antioh Cantemir, creatorul satirei ruseşti şi ambasador cu renume, el face parte din societatea primilor literaţi ai Rusiei regenerate. În anii 1725 — 1727 scrie prima lucrare, în limbile franceză şi rusă, un volum de amintiri, operă de mare valoare.

Este de notat că în acea vreme prinţul Antioh Cantemir apare întâia oară în lumea literară cu lucrarea-i „Simfonia asupra Psaltirei", din 1727.

Din memoriile lui Petru Apostol reesă limpede prietenia dintre dânsul şi familia Cantemireştilor, cu care devenise nedespărţit. Aşa bunăoară găsim următoarele :

„La 29 August 1725, am luat masa lângă pod (în drum spre Petrograd din Ucraina). La 30 de verste este satul Domaha, ce aparţine Domnului Valah."

„30 August. La 10 verste este satul Dmitrovka, ce aparţine aceluiaş domnitor."

„6 Decembrie. Am fost la prinţii Moldovei (la Moscova), unde m'au invitat la prânz".

„15 Decembrie. Am fost la duhovnicul Majestăţeii Sale, apoi la prăvălii pentru a-mi cumpăra stofă ; la întoarcere, am vizitat pentru a doua oară, pe M-r Mathieu, unde deasemeni era şi prinţul Moldovei".

„27 Decembrie. Am asistat la cuvântările profesorilor, sosiţi recent din Germania. Deacolo m'am dus la masă la M-r Mathieu împreună cu prinţul Moldovei".

Petru Apostol a contribuit mult la susţinerea părintelui său de către Menşicov, Deşteptăciunea cu care l'a dăruit natura, i-au apropiat atât de mult

pe aceşti doi bărbaţi, încât Menşicov, căzând în disgraţie, cere suveranului să i se permită a-l lua în exil şi pe Petru Apostol.

Rivalitatea şi nemulţumirea lui Orlic. Vestea alegerei lui Dănilă Apostol ca hatman fu semnalată şi de presa străină; Încă la 12 Iulie 1727 ambasadorul Franţei la Petrograd, raportează regelui său: „Ţarul a restabilit Căzacii în fostele lor privilegii, în virtutea cărora ei au dreptul să-şi aleagă şeful lor; dar acest prinţ (adică Menşicov) le-a recomandat în acelaş timp pe unul din coloneii lor, fost prizonier aice mai multă vreme, care a făcut Ţarinei decedate reprezentaţii foarte încântătoare din partea lor".

Pe de altă parte, emigraţia ucraineană urmăreşte îndeaproape desfăşurarea evenimentelor. Unii din aceştia, cu cunoştinţe mai vechi, împreună cu moldovenii emigraţi, se stabilesc la Iaşi. Aice ei intră în legături cu marii diriguitori ai ţării, în scopul de-a atrage pe Moldoveni într'un eventual război împotriva Rusiei. Cel mai de seamă fruntaş dintre aceştia fu Dimitrie Gorlenco, polcovnic de Preluţc şi cuscrul lui Dănilă Apostol.

El întreţine strânse legături cu compatrioţii săi rămaşi acasă. Orice mişcare este deîndată cunoscută prin fiul său, ginerele hatmanului, care pe ascunse deseori are întrevederi la Tighina, unde-l subvenţionează cu parale.

Cu o atenţie şi mai încordată privea evenimentele un alt ucrainian, Filip Orlic. Şi acesta îl cunoştea îndeaproape pe Dănilă Apostol; ei împreună au luat parte la cele mai intime şedinţe înainte

de evenimentele dela Pultava. Secretar al lui Mazepa, el este proclamat drept succesor; regele suedez încă la Tighina, dădu aprobarea sa.

Om bine instruit. fost elev al Academiei Movilene din Chiev, posedând mai multe limbi, aduse regelui suedez însemnate servicii. Datorită acestui fapt, intra în legături de prietenie cu înalta diplomaţie a puterilor europene, iar fiul său ajunge conte în Franţa.

El a lăsat mai multe volume de memorii, nepublicate până astăzi, scrise în limba polonă; Aceste memorii relatează fapte necunoscute, care pentru întâia oară le dăm la iveală în ceea ce priveşte hătmănia lui Dănilă Apostol.[1])

Aşa, la 7/27 Noembrie 1727 dânsul subliniază că gazeteie franceze ce apar la Amsterdam, aduc ştirea că ţarul a redat libertăţile căzăceşti în Ucraina, iar poporului a dat voie să-şi aleagă hatman, în care calitate li s'a racomandat Polcovnicul de Mirgorod Apostol, de naţiune Valah, *om de natură uşuratecă.*

Ştirea aceasta îl nemulţumeşte toată vremea. Porneşte o puternică acţiune împotriva lui Dănilă Apostol pe lîngă cunoştinţele ce le avea.

Face plângeri pe lîngă reprezentanţii tuturor puterilor, unde arată că i s'au uzurpat drepturile sale.

Aşa, scrie lui Hőpken, secretarul regelui suedez: „Impărăteasa Rusiei imediat după moartea soţului

1) Archives du Ministère des Affaires étrangères, France. Pologne", Manuscrits «Orlic» V. 7—II. Dăm un rezumat succint aice, rămânând ca restul materialului, precum şi cel privitor la Moldova, să-l publicăm cu altă ocazie.

său, a consimţit şi a decis să mă restabilească şi să mă confirme în demnitatea mea de duce al Ucrainei, după ce mi-a acordat amnistia. Dar murind pe neaşteptate, Menşicov, cel mai mare duşman al meu, om ambiţios şi nemoderat, care avea puterea supremă în mâinile sale, a împiedicat de-a se face în favoarea mea sentinţa împărătesei defuncte, şi în locul meu a suggerat să fie ales, pentru înlesnirea poporului, Polcovnicul de Mirgorod Apostol, septuagenar, slab la minte şi lipsit pe un ochi, om din pleba de rând, fără nici o calitate deosebită, şi fără nici o pregătire, originar Moldovean din Varniţa, aproape de Tighina, unde a locuit defunctul Rege, şi unde a fost atacat de Turci".

In acelaş sens scrie o altă scrisoare generalului Stenflicht, arătând că Apostol *„este Moldovean din Varniţa, om din pleba de rând"*.

Iar regelui polon Stanislau Leszczynski, pe care l-a ajutat mult în timpul şederei la Paris pe lângă cele de mai sus, îi precizează: „Menşicov om de mare ambiţie, ridicându-mi drepturile mele şi restabilind drepturile hatmanice, a promovat pe un Valah, Polcovnic de Mirgorod, originar din Varniţa, *om în adevăr simplu, dar dotat de la natură.. Şi deşi nu numai odată a intervenit şi Curtea engleză şi cea franceză, până acum nu s'a ajuns la nici un rezultat.*"

O plângere la fel cu cea de mai sus face şi marchizului de Velleneuffe, trimis francez la curtea Otomană apoi la Joness consul englez la Smirna, la Poartă etc.

Cu toate aceste intervenţii ale Franţei, Angliei, Suediei, Austriei şi Porţii Otomane, situaţia lui Dănilă Apostol a rămas neschimbată.

El lucrează neobosit pentru îmbunătăţirea provinciei sale. Obţine restituirea domeniilor confiscate de multă vreme, peste care i se mai dau încă 4167 de case cu şerbi; i se dă anual 600 de ruble, pentru întreţinerea medicului, sanitarului şi a farmaciei; se pun în libertate şi restul deţinuţilor arestaţi încă de Petru cel Mare, puţini câţi au mai supravieţuit.

La 21 Februarie 1731 i se conferă cea mai înaltă decoraţie: Ordinul Sf. Alexandru Nevskii, încât de astăzi înainte decretele sale vor purta ca titlu: „al Majestăţii sale prealuminate, Dănilă Apostol, hatmanul Oştirei Zaporojene de pe ambele părţi ale Niprului, şi Cavaler al Ordinului Alexandru Nevskii".

Cu această nouă ocazie, dânsul obţine retragerea din Ucraina a oştirilor ruseşti, rămânând numai şase regimente de dragoni, iar peste doi ani, obţine amnestierea „Secei Zaporojene", împreună cu privilegiile sale anterioare.

Cu alte cuvinte, el obţine pentru Ucraina aceleaşi drepturi, pe care această provincie le avea şi pe timpul lui Bogdan Khmelnitkii, în momentul când s'a aliat de Rusia.

Adânca-i bătrâneţe însă îl doboară. In ziua, când ţarina îşi serba încoronarea, la banchetul din Gluhov, îl loveşte un atac de paralizie în picor şi mâna stângă.

Intâmplare ciudată: tocmai această împărătească

venea cu noua-i concepţie de centralizare şi desfiinţarea hătmăniei.

Semnalul acesta a fost deajuns, ca centralizarea să şi înceapă. Prinţul Şakhovskii, este trimis de Curte să cerceteze modalitatea de desfiinţare a hătmăniei. El raportează că din pricina boalei toate treburile Ucrainei sânt rezolvate de către Turkovskii, secretar general, care-l semnează şi pe hatmanul bolnav, iar plenipotenţiarul, generalul Naryşkin, e cu totul neglijat.

In consecinţă, prinţul Şakhovskii, cere curţii imperiale să se sfârşească odată cu hătmănia.

Iar ca motive de desfiinţare, se sprijină pe faptul că „după punctele lui Bogdan Khmelnitkii urmează, ca hatmanul să fie ales numai dintre Căzacii adevăraţi şi nu din alt popor oarecare, dar aceste puncte s'au încălcat chiar de către Căzaci; — trădătorul Mazepa şi Scoropadskii au fost Polonezi, *iar părintele actualului hatman Apostol*, este român şi, dacă Majestatea sa imperială pentru viitor nu va dori să fie hatman în Ucraina, — se vor putea aduce şi multe încă alte dovezi".

Lucrurile însă se precipitează. Desfiinţarea hătmăniei propusă de Şakhovskii, este primită la centru cu satisfacţie; la 12 Iunie 1733, Ucazul imperial, îl însărcinează să primească, sub supravegherea sa, Cancelaria hatmanică, şi să conducă provincia după ordinele şi directivele venite dela Centru. La 10 Iulie, îi urmează alt Ucaz, secret, arătându-i măsurile de luat după moartea bătrânului viteaz. „*Când hatmanul Apostol* va muri, conducerea Ucrainei veţi avea-o dumneavoastră împreună cu

un număr oarecare de persoane velicorosiene şi ucrainene—din înalţii demnitari şi din polcovnici, să faceţi—în de comun acord şi'n unire-să semnaţi toţi lucrările şi ucazurile; să supraveghiaţi şi să băgaţi de seamă, ca nici o greutate, protivnică intereselor noastre şi poporului malorosian, să nu fie. Insă să ne raportaţi şi să ne faceţi cunoscut din timp, cine dintre velicorosieni şi malorosieni, este vrednic—împreună cu dumneavoastră—să guverneze, despre care, precum şi de modul cum să conduceţi acel consiliu—pentru interesul nostru—pentru integritatea şi buna stare a poporului malorosian veţi comunica cu general—leitenantul nostru, prinţul Alexei Şakhovskii. *Până la moartea hatmanului însă, toate acestea să le păstraţi în cel mai mare secret, pentru ca, afară de dumneavoastră, nimeni altul să nu afle despre aceasta*".

Dar, pentru puţină vreme, totul se amână. Hatmanul îşi revine în fire; boala pare că a fost ceva trecător. Din nou îşi reia sarcina spinoasă a provinciei greu încercate.

Insă boala nu-l părăseşte; La jumătatea lui Ianuarie a anului 1734, cade din nou la pat; iar în ziua de 17 Ianuarie, se stinge din viaţă, ducând cu el o muncă uriaşă. Este înmormântat cu mare pompă şi onoruri la bisericuţa-i liniştită din oraşelul Sorocinţâ cântat cu atâtă căldură de Gogol.

A fost unul care n'a ştiut ce însemnează odihna. El, ca hatman al cazacilor a fost acela, care-a redat drepturile vechi, perdute de predecesorul său, Scoropadskii; a adus liniştea ţării atât de sbuciumată. A fost omul stimat şi iubit. Şi duşmanii se închi-

nau în faţa voinţei sale. Prin rescript imperial, şoţia este asigurată cu o pensie viageră de 3000 de ruble pe an.

Mai târziu familia sa se stinge din viaţă, fără a lăsa urmaşi. Dănilă Apostol, a fost nu numai ostaş. In figura lui nu se oglindeşte numai vrednicia şi destoinicia de hatman domnitor al unei provincii, nestatornice poate pentru ochii lumii, în conduita sa politică, când împotriva semilunei prădalnice, când împotriva catolicismului înăbuşitor şi orgolios, când împotriva Rusiei expansive în drumul ei spre marea Neagră. Tocmai în această costă nestatornicia bravilor Căzaci, pe care stepa nemărginită îi predispunea către apărarea, cu orice jertfe şi sacrificii a patriei încalcate. Toate încercările sale de a-şi menţine acea mult dorită libertate, fură zădarnice.

Pe lîngă însuşirile sale de organizator iscusit şi puternic stâlp al provinciei în vremurile cele mai critice, pe care soarta l'a hărăzit s-o cârmuiască, el era şi o fiinţă creatoare, o figură, care cunoştea realitatea în toate amănuntele.

A fost un suflet mărinimos, o minte clară, limpede şi cu prevedere, o energie fără de seamăn în transnistriana.

Dar aceasta este prea puţin pentru marea-i personalitate.

De atunci şi până acuma s'au schimbat multe lucruri; trei sute de ani dela ziua morţii sale, bat în prag. S'ar cuveni ca cu această ocazie, noi, Moldovenii de dincolo de Nistru, peste care astăzi s'au abătut cele mai grele suferinţe de restrişte şi băjenie să închinăm prinosul nostru de recunoştinţă acelui

vrednic dintre noi, care ne-a ocrotit şi apărat la nevoie; care a avut aceiaşi viaţă sbuciumată, ca a noastră. Cu gândul la el, să ne întărim puterea noastră sufletească, să rezistăm răului nemilos, ce s'a abătut asupra noastră, pentru ca atunci, când vremurile se vor îmblânzi, să fim din nou cu aceia din mijlocul cărora am plecat şi de care ne leagă mormintele strămoşilor noştri. Impreună cu cei rămaşi astăzi dincolo, în suferinţă, noi, cei pribegi, împrăştiaţi de vitregia soartei, vom avea de îndeplinit greaua sarcină frăţească, aceea de-a ne reface gospodăriile noastre ruinate şi de-a ne ajuta unii pe alţii aşa cum vremurile ne-au învăţat în lungulul lor decurs.

CUPRINSUL

	Pag.
Origina lui D. Apostol	1
D. Apostol polcovnic	3
Lupta cu Tătarii	3
Lupta cu Suedezii	4
Alianța Ruso-polonă	6
Complotul	7
Alianța Ucraino-suedeză	11
Apostol C. Pultava	15
Apostol ca Hatman	18
Petru Apostol și Cantemireștii	22
Nemulțumirea lui Orlic	24
Moartea lui Apostol	29

15386

No. 11. **Cesterea porcilor** de *C. Oescu.*
" 14 **Hlagra** de prof. *V. Babeş*
" 15. **Legerea semințelor** de *C. Lacriţianu*
" 17. **Bătăciri bolşeviste** de *Maior I. Mihai.*
" 20. **Răsadniţa şi plantele din răsad** de *V. Sadoveanu.*
" 22. **Leşteşugul vopsitului cu burueni** de *Art. Gorovei.*
" 24. **Păstrarea cărnei de porc** de *G. Gheorghiu*
" 25. **Talul** de prof. *E. Udrischi.*
" 27. **Cum trebue să ne hrănim** de *E. Severin.*
" 29. **Beţia** de Dr. *Emil Gheorghiu.*
" 30. **Lămurirea Constituţiei** de *Artur Gorovei.*
" 36. **Omul şi societatea** de *Al. Giuglea.*
" 37. **Bucătăria sătencii** de *Maria Gen. Dobrescu.*
" 38. **Sfecla de Zahăr** de *C. Lacriţianu.*
" 39. **Îngrăşarea pământului** de *I. M. Dobrescu.*
" 41. **Friguri de baltă** de *Dr. T. Dumitrescu.*
" 41. **Banul** de *A. Giuglea.*
" 42. **Sfaturi practice** de *Ing. A. Schorr.*
" 43. **Lămurirea Calendarului** de *A. Giuglea.*
" 44. **Conjuctivita granuloasă** de *Dr. I. Gălăvan.*
" 45. **Burueni de leac** de *A. Volanschi.*
" 46. **Sfaturi casnice** de *Maica Raluca.*
" 47. **Cultura tomatelor** de *I. Isvoranu.*
" 48. **Reţete pentru gospodine** de *Maica Raluca*
" 49. **Lingoarea** de *Dr. T. Dumitrescu.*
" 50. **Blenoragia sau sculamentul** de *Dr. N. Ioan.*
" 51. **Practica agricolă** de *A. Bejenariu.*
" 52 **Apa de băut** de *Dr. I. Bălţeanu.*
" 53. **Tifosul Exantematic** de Dr. *Tudor Dumitrescu.*
" 54. **Boalele animalelor** de *I. Popu-Câmpeanu.*
" 55. **Lucrări din pănuşile de porumb** de *Titus G. Minea*
" 56 **Cartoful** de *I. Popu-Câmpeanu.*
" 57. **Cum să trăim** de *Dr. F. Grünfeld*
" 58. **Lucrări din pae şi sorg** de *Titus G Minea*

Seria C „Din lumea largă".

" 3. **Munţii Apuseni** de *M. David.*
" 5. **Bucovina** de *I. Simionescu.*
" 6. **Basarabia** de *G. Năstase.*
" 7. **Dobrogea** de *C. Brătescu.*
" 10. **Viaţa în adâncul mărilor** de *C. Motaş*
" 11.—12. **A. Şaguna** de *I. Lupaş.*
" 16. **Lituania** de *G. Năstase.*
" 17. **Câmpia Transilvaniei** de *Ion Popu-Câmpeanu*
" 18. **Moldova** de *I. Simionescu.*
" 19. **Românii din Ungaria** de *I. Georgescu*
" 20 **Jud. Turda-Arieş** de *I. Mureşeanu.*
" 21. **Ţara Haţegului** de *Gavril Todica.*
" 22. **Sp. C. Haret** de *I. Simionescu.*
" 23. **Danemarca** de *Magda D. Nicolaescu*

No. 24. **N. Milescu în China** de *I. Simionescu.*
„ 25. **Cetățile moldovenești de pe Nistru** de *A. Stoi D.*
„ 26. **Românii din Bulgaria** de *Em. B[illegible]uța.*
„ 27. **Valea Jiului din Ardeal** de *P. Hossu-Long[illegible]*
„ 28. **Țara Bârsei** de *N. Orghidan.*
„ 29. **Vechiul ținut al Sucevei** de *V. Ciurea.*
„ 30. **Macedo-Românii** de *Tache Papahagi.*
„ 31. **Românii din Banatul Jugoslav** de *Pr. Bizeru.*
„ 32. **Coasta de Azur** de *I. Simionescu.*
„ 33. **Elveția** de *Traian G. Zaharia.*
„ 34. **Maramureșul** de *Gh. Vornicu.*
„ 35. **Austria** de *I. Simionescu.*
„ 36. **Belgia** de *Traian Gh. Zaharia.*
„ 37. **Afganistanul** de *I. Simionescu.*
„ 38. **Anastasia Șaguna** de *Dr. I. Lupaș.*
„ 39 **Blajul** de *Alexandru Lupeanu-Melin*
„ 40. **Marea Neagră** de *Dr. I. Lepși.*
„ 41. **Pe urmele lui Robinson Crusoe** de *I. Simionescu*
„ 42. **Din Norvegia** de *I. Conea.*
„ 43. **Din vremea lui Ștefan cel Mare** de Gen. *R. Casetti.*
„ 44. **Japonia** de *I. Simionescu*
„ 45. **Olarul Savant** de *I. Simionescu*
„ 46 **Intr'o mânăstire din Himalaya** de *Mircea Eliade*
„ 47. **Dănilă Apostol** de *N. P. Smochină.*

„Știință aplicată"

No 1. **Fa[illegible]nului** de *A. Schorr.*
„ 2. **M[illegible]** de *Ing. Casetti.*
„ 3. **In[illegible]ului** de *E. Severin.*
„ 4.—5. **[illegible]** de *Ilie Matei.*
„ 6. **Inde[illegible]ului** de *L. Caton.*
„ 7.—9. **[illegible]tiva** de *Ing. Casetti.*
„ 10. **Aeroplanul** de *Dr. V. Anastasiu.*
„ 11. **Baloane și dirijabile** de *C. Mihăilescu.*
„ 12. **Betonul armat** de *Ing. N. Ganea.*
„ 13. **Gări și trenuri** de *G. Știadbei.*
„ 15. **Aparat de Radiofonie** de *Căpt. M. Zapan.*
„ 16. **Tiparul** de *Vasile Romanescu.*
„ 17. **Ce se scoate din cărbuni** de *C. V. Gheorghiu.*
„ 18. **Industria materiilor colorante** de *G. A. Florea*
„ 19. **Fotografia** de *Căpit. M. Zapan.*
„ 20. **Industria zahărului** de *G. I. Baboianu.*
„ 21. **Șase montaje de radio** de *Căpit. M. Zapan*
„ 22. **Cinematografia** de *Căpit. M. Zapan*
„ 23 **Automobilul** de Căpit. de aviație *M. Pantazi*
„ 24. **Fabricarea sticlei** de. *G. A. Florea.*
„ 25. **Gazele otrăvitoare** de *Căpit. M. Zapan.*
„ 26. **Impăerea păsărilor** de *N. C. Pănescu*